

HOMOKKÉPEK

Petrik Pál kiállítása a szabadkai Népszínház előcsarnokában

Petrik Pál jellegzetes példája az úgynevezett kísérletező művész típusának. Ahelyett hogy világát lépésről-lépésre, folyamatosan építgette volna, inkább a művészet újabb-nál újabb létezmódjait, még el nem koptatott lehetőségeit kutatta. Munkássága éppen ezért ugyanúgy nem koherens egész, ahogy Isten halála óta a világ sem az. Életművét nem egyetlen, mindenre kiterjedő alapelv uralja, hanem sok-sok egymástól független, önmagában is megálló egység. Alapelve nem a monoteizmus, hanem a politeizmus, nem az egyetlen terrorja, hanem a sokféleségek küzdelmes együttléte.

Hogy Petrik esetében honnan ered ez a vidékünkön meglehetősen ritkán előforduló magatartás, nehéz és kockázatos lenne megmagyarázni. Mindenesetre maga a művész különleges jelentőséget tulajdonít a belgrádi Képzőművészeti Akadémián eltöltött időszaknak. Tanulmány éveiből saját bevallása szerint arra a tanári jótanácsra emlékszik legelősebben, mely így hangzik: „amit megtanultatok, azt felejtsetek el”.

S valóban, a kezdeti akadémizmust és a szocreáltól egyre inkább elütő, intim figurációt az ötvenes évek második felében egy szívós felejtési kísérlet követte. Ennek első eredményei laza ecsetkezelésű, de az emberi fiziognómiára összpontosító, expresszív képek. Az indulatos festői jelírás folytatása a következő, számomra mindenképpen legizgalmasabb periódus, melyet maga a művész homokképeknek, a kritika pedig informelkorszaknak nevez, s amelyből a szabadkai kiállítás nyújt ízelítőt.

Az expresszív festő – így a fiatal Petrik is – azt vallja, hogy az anyagnak, nevezetesen a festéknek, a művész legbensőbb rezdüléseit, tudat alatti vágyait és indulatait afféle érzékeny szeizmográf módjára kell követnie. Az anyag tahát elvileg másodlagos a gesztushoz viszonyítva. Ám számos példa tudná igazolni, hogy egyúttal épp ez a művészeti fölfogás az, amelyben fokozatosan fölszabadul, önállósul az anyag. Gondoljunk csak a tachizmus legnagyobbjainak, Pollocknak, Wolsnak vagy például Tapiés-nak az életművére: jól megfigyelhető, hogy a gesztus akkor a legszebb, amikor elveszik mögüle a szándék, s innen már csak egy apró, de annál jelentősebb lépés vezet a felé a gyökeresen új minőség felé, amikor nem a művész dolgozik az anyagnak, hanem az anyag dolgozik a művészen. Pontosan ez történt Petrik munkásságában is, amikor az expresszivitásból látszólag váratlanul a homok anyagszerűségéhez, tapintható faktúrájához jutott. A kép ebben a periódusban már nem valami meglevőnek a mása vagy utánzata, hanem olyan felület, melyen a művész belső világából származó lüktetés éppoly fontos tényező, mint a festékbe kevert homok alig megdolgozott, hyletikus állapot. Meg kell azonban jegyezni, hogy Petrik homokképeinek nagy része nem sorolható be egyértelműen az informel radikális ágába, noha – mint ez a kiállítás is igazolja – az irányzat végső konzekvenciáit időben levonta, s egyik-másik képével országos, sőt nemzetközi színvonalon is megállná helyét. Petriket azonban szemlátomást nem elégítette ki eléggé az önállósult anyag önkifejezése, a megjelenítettel azonosuló megjelenítés. A képre hordott – Tolnai Ottó szerint kubikolt – felületből leginkább kirajzolódik valami stilizált forma vagy tájszerűség, ami nem maga a homok, hanem amit a homok leképez. Az informel

„esztétikája” felől nézve, ez adott esetben habozásnak, vagy egyenesen félmegoldásnak tűnhet. Arra a művészre azonban, aki egész életművével az egyetlen terrorja ellen küzd, nem alkalmazható egyetlen szempont. Szerencsére a tárlat összeállítói, Ješa Denegri és Dragomir Ugren sem egészen így jártak el. Noha általánosságban a tisztán nonfiguratív képekre helyezték a hangsúlyt, a válogatásban helyet kapott néhány figuratív munka is: részint a homokképeket megelőző, úgynevezett „papírmunkák” ciklusból, részint pedig a hetvenes évek egyre heterogénebbé váló terméséből. A huszonnégy képből álló kiállítást így egyedül a homok használatának ténye teszi egységessé, ugyanakkor Petrik esetében a radikális informelen belül is meglepő változatosság és többszólamúság dominál. A homok formátlan anyagszerűségét kidomborító munkák mellett láthatunk kalligrafikus eleganciával megdolgozott dinamikus felületeket, a Hold felszínét idéző, kopár masszákat, geometrikussá rendezett dűnéket és például élénk színvilágú, vidám homokkompozíciókat is.

Általánosságban épp ez a sokféleség különbözteti meg leginkább Petrik homokképeit a nagyobb művészeti központokban zajló, időben többé-kevésbé párhuzamos törekvésektől. Közben azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy az ötvenes évek végén, amikor első homokképei megszülettek, Petrik úgyszólván semmit sem tudott a korabeli művészeti kezdeményezésekről, beleértve természetesen az informelt is. Amit ezen a területen elért, azt az ötvenes években divatos programok, teóriák és esztétikák ismerete nélkül, kritikusi okítások és jótanácsok híján érte el. Az pedig, hogy igyekezett magát távol tartani a nagy központokban dúló radikális egysíkúságtól, már eszközeinek jellegéből is tökéletesen megérthető: a homok eleve annyira informel, vagyis formátlan anyag, hogy igazat adhatunk Petriknek: már végső ideje volt megformálni.